

Я 92.2

Ж-73

**1941 -
1945**

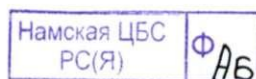
**Саха саллаата -
разведчик**

М. М.Жиркова

Я92.2
Ж-73

Саха саллаата - разведчик

62725

Дьокуускай
2014

УДК 94(571.56-22)"1941/1945"+929 *Протопопов*
ББК 63.3(2Рос.Яку)622.78
Ж73

Жиркова, Матрена Михайловна.

Саха саллаата - разведчик / М.М. Жиркова. -
Дьокуускай : Агентство «Платина», 2014. - 20 с.

Агентство СІР НБР Саха

УДК 94(571.56-22)"1941/1945"+929 *Протопопов*
ББК 63.3(2Рос.Яку)622.78

Бу кинигэбэ Ийэ дойду көмүскэлигэр кыргыспыт
Нам улууһугтан хорсун разведчик, саха саллаата
Протопопов Е.Г. бойобуой сырыбыларын туһунан
ахтыллар.

В этой книге даются воспоминания якутского
солдата - разведчика из Намского улуса Протопопова Е.Г.
о боевых друзьях-разведчиках во время ВОВ.

© М.М. Жиркова, 2014

Саха саллаата – разведчик

Сэрии, сут, өлүү-сүтүү. Бу суостаах тыллар дьин сирэйдэрин биһиги, эдэрдэр билбэт дьоллоохпут. Оттон Аҕа дойду Улуу сэриитин бастакы уобун эмиэ биһиги курдук, күөгэйэр күннэригэр сылдыар, эдэр чэгиэн ыччаттар көрсүбүттэрэ. Ити хаан тохтуулаах сэрии буолбатаҕа буоллар, үгүстэрэ да биллиилээх учуонай, быраас, учуутал, артыыс буолан тахсалара хааллаҕа. Сэрии аана суох алдьархайа төһөлөөх элбэх ийэни оҥотуттан ытыс сотуннарбытын, төһөлөөх обону аҕата суох тулаайах хаалларбытын, төһөлөөх кэргэни огдообо онорбутун ааҕан сиппэккин.

1941 сыл бэс ыйын 22 күнүгэр фашистскай Германия биһиги дойдубутугар түөкүннүү саба түһэн элбэх национальностоох советскай норуот немецкэй талабырдьыттары утары ытык сэриигэ туруммута.

“Память” кинигэ 9-с томугар суруллубутунан, Саха сириттэн сэриигэ барыта 62509 киһи кыттыыны ылбыт, 26129 киһи кыргыһы толоонугар охтубут, сураҕа суох сүппүт, фронт уонна тыыл госпиталларыгар өлбүт, 22767 буйун Сахаларын сиригэр эргиллибит. Республика Байыаннай комиссариатынан ынгырыллыбыт 13 тыһыынчаттан тахса киһи дьылҕата биллибэт. Мэнэ Таас 3-с кинигэтигэр суруллубутунан Нам улууттан 1849 киһи ынгырыллыбыт, кыргыс толоонугар 1099 биир дойдулаахпыт охтубут, дойдуларыгар тыыннаах 750 киһи кэлбит.

Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии сылларыгар Саха сирин буйуннара хорсуннук сэриилэспиттэрэ. Кинилэр Москва анныгар, Леинграды көмүскээһингэ, Сталинград, Орёл, Белград куораттар

ийн кыргыныларга, Кенигсберг, Будапешт, Варшава, Берлин куораттары штурмалааһынга актыбынайдык кыттыбыттара. Саха сириттэн барбыт буюуннартан 11 тыһынча кэринэ киһи бойобуой уордьаннарынан уонна мэтээллэринэн наһараадаламмыта. Биһиги оройуоммут сүүһүнэн уолаттара сэрии толоонугар эр санаалаахтык кыргыспыттара. Олор истэригэр В.Д.Лукин, М.Т.Новгородов, Е.Г.Протопопов, Н.Г.Сысолятин, В.Н.Кривошапкин, К.Я.Колпашников, Г.О.Ядрихинская, А.И.Обутов, Е.Е.Гоголев уо.д.а. хорсун быһыыларын уонна бойобуой үтүөлэрин иһин Советскай правительство уордьаннарынан уонна мэтээллэринэн наһараадаламмыттара. Егор Григорьевич хорсун сэрииттэн быһыытынан элбэх наһараадалардаах: “Кыһыл Сулус”, “Аба дойду сэриитин 2-с степеннээх”, “Слава” 3-с ст. уордьаннардаах, “Хорсунун иһин» икки, Берлини, Кенигсбери ылыы иһин икки, “Германияны кыайыы иһин” мэтээллэрдээх, “Туйгун пулемётчик” уонна “Гвардейскай” диэн бэлиэлэрдээх, Сталинтан Махтал суруктаах.

Ийэ дойду көңүлүн иһин охсуспут саллааттар бойобуой суоллара хаһан да умнуллубатын быһыытынан таайым уола, Аба дойду Улуу сэриитин актыбынай кыттыылааба, хорсун разведчик, сэрии инбэлиитэ Протопопов Егор Григорьевич, ол суостаах сылларга хайдах разведчик быһыытынан доботторун кытта сэриилэспитин туһунан бэйэтин ахтыыларын хомуйан бэчээккэ таһааргардым. 20 саастаах уол 1942 сыл ыам ыйын 22 күнүгэр Ийэ дойдутун гитлеровскай Германияттан көмүскэхэ барбыта. Кини суостаах сэрииттэн дойдутугар тыыннаах төннөн кэлэр дьолломмута. Ол кэлэн баран, сэриигэ бииргэ сылдыспыт разведчик доботторун туһунан олохтоох “Ленин суола” хаһыакка бэрт кырдыктык,

ымпыкчаан-чымпыктаан 1967 сыллаахха суруйбута.

Егор Григорьевич 1922 сыллаахха 1 Хомустаах нэһилиэгэр Никольскай учаастагар, Арыы Кыыныннарбыт сайылыкка төрөөбүтэ. 1940 с. 1 Хомустаах 7 кылаастаах оскуолатын бүтэрбитэ. Эдэр сааһыттан урукку Киров, Леин аатынан колхозтарга производствога үлэлээбитэ. 1942 сыл Дьокуускай-Покровскай айан суолун онһуутугар үлэлии сылдьан повестка тутан сэриигэ барбыта. Бараат да Сталинград уоттаах сэриитигэр түбэспитэ, ыараханлык, түөскэ курдаттыгы бааһыран, сыл анара госпитальга сыппыта. Украинаны босхолоспута, Польша, Венгрия сирдэригэр сэриилэспитэ, Восточнай Пруссия столицата Кенигсберг куораты ылсыбыта. Берлин куораты штурмалыырга кыттыбыта. Рейхстаг истиэнэтигэр аатын суруйбута. Бранденбург куоракка сүннүгэ бааһырбыта, уопсайа түөртэ бааһырыны-эчэйиини ылбыта. 2-с Белорусскай фронтта 3-с Армия 91-с Гвардейскай стрелковай дивизия 279 полкатын 4-с ротатыгар связист-разведчик этэ. Сэрии бүтэнигэр К.К.Рокоссовскай командующайдаах 3-с Белорусскай фронт 132-с Гвардейскай дивизия састаабыгар разведка взводугар сылдьыта. Ол суостаах сылларга хорсун разведчик, саллаат быһыытынан биллибитэ.

Сэрииттэн 1946 сыллаахха кыайыы-хотуу аргыстаах, сэрии 2-с группалаахын бэлиитэ буолан кэлбитэ. Эргийэн кэлээт эйэлээх тутуу биир актыыбынай байыаһынан буолбута. Холкуоһа, сопхуоһа бөбөрүүрүгэр элбэх сыратын биэрбитэ. Кадровай булчутунан, продавецтынан, биригэдьиirinэн, бырабылыанньа солбуйар бэрэссэдээтэлинэн, оллобун тиһэх күннэригэр диэри “Нам” сопхуоска ветсанитарынан үлэлээбитэ. Арыы Тиит, Кириэс Кытыл бириигээдэлэригэр ыччат сүөһүнү уотууга, сүөһүнү сайынны уотууга элбэх

үтүүлэрдээх. Куоталаһыы инициатора буолан кини салайар звенота государствоҕа эмис эти туттарыыга мэлдьи бастыгнар ахсааннарыгар сылдьара.

Эйэлээх олох кэмигэр үбүлүөйүнэй наҕараадалары туппута. Улуу Кыайыы 20, 25 сылларыгар, Ленин төрөөбүтэ 100 сылыгар, ССРС Сэбилэниилээх Күүстэрин 50 сыла мэтээллэринэн, Саха АССР Верховнай Советын Президиумун Бочуотунай Грамотатынан наҕараадаламмыта.

Олохтоох “Ленин суола” хаһыакка ахтыбынай корреспондент этэ. Үлэбэ, олоххо ахтыбынай позициялаах хорсун киһи, сэриигэ ылбыт баастара көбөн 1972 сыл олохтон туораабыта. Өлбүтүн кэннэ дыноно-сэргэтэ Егор Гигорьевичи кэриэстээн нэһилиэгэр биир уулуссаҕа кини аатын инэрбитэ. Никольскайдаабы “Сир” музейыгар киниэхэ аналлаах муннук тэриллитэ.

1952 сыллаахха Соловьёва Мотрёна Павловнаһын ыал буолан 3 оҕону төрөппүттэрэ. Кинилэр олохторун 2 оҕо, 8 сиэн, 9 хос сиэн салгыыллар.

Егор Григорьевич икки сиэнэ Армияҕа сулууспалаабыта, иккиэн, бу эйэлээх олоххо, Чечня сэриитигэр кыттыбыттара.

Улахан сиэнэ, улахан уолун уола, Протопопов Егор Григорьевич (эһэтин аатын сүгэр) 1997 сылтан ОМОН МВД РС үлэлиир. Билигин отделение командира. Дагестан, Чечня, Ингушетия республикаларыгар 10 төгүл бойобуой командировкаларга сырытта. ”Ветеран боевых действий” буолбута. Сулууспатынан уонна сэриигэ кыттытынан элбэх бойобуой наҕараадалардаах. Иккис сиэнэ Григорий Григорьевич эмиэ Армияҕа сулууспалыы сырыттабына Чечня сэриитигэр ыыппыттар. Онно разведкаҕа түбэспит. Чечня сэриитин саамай уотугар сылдьыбыта. Армияттан

кэлэн баран “Ветеран боевых действий” ааты ылбыта.
Кэргэннээх, икки оболоох.

Егор Григорьевич

Кэргэнэ Мотрёна Павловна

Егор ийэтинээн.

Омон сизэн Егор Григорьевич

Жиркова Матрёна Михайловна, С Р үөрэҕириитин
туйгуна, учууталлар учууталлара,
РФ, СР журналистарын союһун чилиэнэ, краевед,
Бартыһаан, Нам улуһун Ытык кинитэ,
СР Бочуоттаах ветерана.

Разведчик дофотторум
(“Ленин суола”, 22.02.1968.улуустааҕы хаһыакка
суруйбут ахтыыта)

Биһиэхэ 3 киһи эбии кэллэ. Ол иһигэр – старшина Алексеев. Кыракый землянка иһэ күөдьяа буола түстэ, буруота, кыыма көстүбэтин диэн инчэбэй талах оттулунна. Ол да буоллар дьэ сылааһын өтөрүнэн көрбөтөх дьонно – биһиэхэ үчүгэин!

Биһигини 91-с гвардейской стрелковой Духошинской дивизия 279-с гвардейской полкатын разведкаһыттарынан анаабыттара. Өстөөх Витебскай куораат Шестаки оройуонугар оборонаҕа олорбута. Бу биһиги землянкабытыттан кинилэр бэрт чугастар, обороналарынын линията көстөн олорор. Сыалыһар баһын курдук саллайан көстөр тоҕойго бөбөргөтүнүү, пулемёт баар диэн старшина Алексеев кэпсиир. Кинилэр итиннэ киирэн иһэн хотторон төннүбүттэр.

Нөнүө киэһэтигэр икки саллаат эбии кэлбитэ. Түүн биһиэхэ соруудах биэрбиттэрэ. (1944 сыллаах олунньу 2 күнүгэр) Шестаки дэриэбинэ анныттан “тыл” ылыахтаахпыт. Икки буолан турар бөлөх ханас ойбоһугар анаммыппыт. Хаар түһэн үлүктүү турара. Өстөөх ракетата өрө сурулаан тахса-тахса санаарбаабытты таннары саккырыыр.

Күнүс көрбүт сирбит диэки кудуххайдык баран испиппит. Онтон чугаһаатыбыт диэн бытаарбыппыт. Үс киһи иннилэрин диэки ыстаммыттара. Сонно тута трааншеяҕа түбэспиттэрэ. Иккитэ бэстилиэт тыаһаабыта. Биһиги ханас өттүбүтүттэн ракеталары

ытыалаабыттара. Онуоха хас да гранатаны быраган эппизттээбиппит.

Сотору “Төңнүн” диэн команда иһиллибитэ. Сир ортотугар тийэн түмсүбүппүт. Икки немец өлөрүллүбүт, биир пулемёт ылыллыбыт. Мин табаарыспынаан ханас өттүнээби кутталы туораппыт этибит. Ол иһин олунньу 13 күнүгэр “Хорсунун иһин” медалынан наҕараадаламмыппыт. Ити мин бастакым этэ.

Өстөөх Шестакиктан куотарга күһэллибитэ. Биһиги ити кыргыһыларга кыттыбыппыт. Разведчиктартан төрдүө хаалбыппыт. Ол иһин эбии 3 киһини биэрбиттэрэ. Пехотаны кытта бөбөргөтүүлээх үрдэли атакалаан ыларга бирикээстээбиттэрэ. Онно мин эмиэ кыттыбытым.

Старшина Алексеевтаах үс буолан булгунньах чугаһынаабы умайбыт танканын хаххалатан киирэн испиттэрэ. Биһиги үс буолан атын икки танканын хаххаланын иннибит диэки ыстанныбыт. Итиннэ барыта 3 танка алдьанан турара. Алексеевтаабы танкаҕа чугаһаан истэхтэринэ өстөөхтөр түгүһүтү ытыалаан кэбистилэр. Кыһы-аба улаатта. Автоматынан уот аспытынан трааншеяҕа ыстанныбыт. Гранатынан бырахсыы буолла. Өстөөх мас уктаах гранаталара траншея таһыгар түһэн эстэллэр.

Мин кэннибинээби разведчигы биир гранат тута өлөрдө. Кини хаххалаан мин тыыннаах орпутум. Мин ытыалы-ытыалы чугуйарга күһэлинним. Төңнөн иһэн биир бааһырбыт немец тыынын салбаатым. Биир саллааты плен ыллым. Штабка төңнүбүтүм, взвод командири старшай лейтенант Скоков контузияламмыт, сананы истибэт, сатаан да санарбат.

Киһи өйөөн туруорар буолбут. Таптыыр командирбытттан арраахсар буолбуппун өйдөөтүм.

Харрабым уута ииэдэстэрбинэн сүүрэн эрэрин эрэ билэн хааллым.

Полк командира миигин ынгыран ылла уонна, соботох разведчигынан тугу гыныхтарай, төрдүс ротаба стрелогунан анаата. - Уруккун курдук өстөөх огневой туочукаларын мөлтөх өрүттэрин чинчийэ сырыт. Разведчиктар кэллэхтэринэ эйигин онно төннөрүөм, - диэн эрэннэрдэ. - Сөп-сөп дакылааттыыр буолаар.

Түүн төрдүс ротаба кэлбитим. Халлаан сырдыыта өстөөхтөр биирдиилээн окопаттан бөбөргөтүүлээх үрдэллэрин диэки сырсалларын көрбүтүм. Мин винтовкабынан “бултастым”. Биирдиитэ-икктелиитэ ытан, балачча “бултуйдум”. Разведчик доботторум ааттары ааттатаарыбын, кэриэстэрин үйэтиттэрбин дии саныыбын. Ротаба уонча күн сэриилэспитим. Олунньу 24 күнүгэр миигин “Кыһыл Сулус” орденынан наҕараадалаабыттара.

Дивизияба эбии күүс кэлбитэ Разведкаба алта киһини биэрбиттэрэ. Командирынан старшина Васильев анаммыта. Дивизия кимэн кириитэ кичэйэн бэлэмнэммитэ.

Кулун тутар 10 күнүгэр разведчиктары полк командира ынгыртарбыта. Иккилии гынан ротаарга үллэрбитэ. Мин Селезнев диэн нуучча уолунаан түбэспитим. Саллааттары кытта киирсиэхтээхпит уонна “тыл” ылыахтаахпыт.

Халлаан сырдыахча буолан эрдэбинэ кэннибитигэр эмискэ туох эрэ күлүм гынна. Онтон үрдүбүтүнэн тыас куп-куугунас буолла. Уот снарядтар субуруннастылар. Ити “Катюша” үлэлээтэ. Чаас кэринэ артиллерийскай подготовка биэрэн баран полканы атаакаба туруордулар.

Сирбитин ортолуохпугар диэри чуумпу этэ. Онтон эр ылан Селезневтыын атын саллааттар иннилэригэр түстүбүт. Эмискэ ханас өттүбүтүгэр пулемет үлэлээтэ,

онтон уна өттүбүтүттэн ытыалаатылар. Уолум табылынна. Мин автоматынан уот астым. Пулемёт ах барда. Үс фашист куотан эрэллэрин сиритэ-хайыта ытыалаан, ыксатан бэриннэрдим. Пехота иннин диэки ааһа турда. Штабка тийэн, пулемёту стройтан таһаарбытым, икки саллааты, биир унтер-офицеры плен ылбытым туһунан дакылааттаабытым.

Ити олерация иһин мин 1944 сыллаах кулун тутар 25 күнүгэр “Аҕа дойду сэриитин” 2-с степеннээх орденынан наҕараадаламмытым.

Ити сырыыга мин үс бойобуой доҕотторум сырдык тыыннара быстыбыттара. Биллэн турар, атын саллааттарынан толорон биэрбиттэрэ. Полк урукку сириттэн 20 км иннин диэки сыбарыйбыта. Фашистар төһө күүстээхтэрин, хайдахтарын билэргэ “тыл” наада буолбута.

Өстөөхтөр 300 м. сиргэ сыталлара. “тыл” ылыытыгар 8 киһини ыппыттара. Харангата бэрдиттэн биирдэ траншеяҕа баар буола түспүпүт. Ытыалаһы буолбута. Түөрт разведчигы сонно өлөрбүттэрэ Атыттар биир немеци тутан төннөрдүү быһаарыммыптыт. Ол киһини дөйүтэн баран соһон истэхпитинэ ытыалаан, икки киһибитин бааһырдыбыттара.

Иккиэйэх хаалбыптыт. Гранат оскуолкатыгар табыллан аны мин охтубутум. Соҕотох разведчик команднай пуунга “тылын” ильдэ барар. Мин 6 ый госпиталга сыппытым. Онтон разведкаҕа ыппатахтара.

Сэрии кэмигэр армия көрөр хараҕа, истэр кулгааҕа буолбут разведкаҕа сылдыспыппынан киэн туттабын. Бэйэлэрэ тылланан киирэн күн сириттэн сүппүт күндү доҕотторбун үйэтитэр туһугар маннык ахтыы онордум.

Разведчик дофотгорум кэриэстэригэр

Күн былыттан быкпат буолта быданнаата. Ардаабыта хас да хоммута, ыаҕастаах уунан курулаччы кутара. Белоруссия сирэ инчэбэй буолан, быһатын эттэххэ, уһун ардахтан ууга барбыта. Күнүстэри-түүннэри суолунан, ойуурунан бадарааны, ууну кэһэн, ардабы ардах диэбэккэ хас эмэ тыһыынчанан саллаат фронтта ааһаллара.

Уһун сыңдалҕаннаах айанна биир эмэ саллаат ырдым, сылайдым диэбэккэ өйдүүн-санаалыын Ийэ дойдularын көмүскүү, иннилэрин диэки эрдээхтик хаамсаллара.

Алта хонуктаах айан кэнниттэн тохтобул. Күн туман быһынын быган көстүбүтэ. Мастер мутуктара санаарҕаабыт кыыс курдук намыһан тураллара. Ардыгар, бэйэбит саллааппыт, оҕобут дорообо диэбиттии көнөн кэллэрэ.

Кыргыһыга хотторон, 144-с оһуобай штурмовой биригээдэ формироваҕа тахсан олорор сириттэн фронт инники кирбиитэ чугас этэ. Ыарахан артиллериялар ытар тыастара дөрүн-дөрүн иһиллэрэ.

Госпиталга бииргэ сыппыт нуучча доборум разведчик буол, соруудабы толорумтуо, куттаҕаһа суох, бэйэбэр эрэллээх, тулуурдаах буолуон диэн сүбэлиирэ. Разведчик Советской Армия көрөр хараҕа, истэр кулгааҕа. Өрүү инники, хас хардыын аайы харабылланан, сэрэнэн сылдьабын.

Итинтэн ылата разведчик буолар санаа тулуппатаҕа, баҕам туолар кэмэ кэлбитэ. Үс ыйдаах кытаанах эрчиллии кэнниттэн подполковник Черных хайдах бэлэмнэмнэммитин бэрэбиэркэли занятиёҕа барсыбыта. Эмискэ боронг куобах иннибитигэр туора сүүрбүтэ. Подполковник Черных ытаары кобуратыттан бэстилиэтин хостоомохтообута.

Ону көрөммүн, сүгэн иһэр автомаппын эргилиннэри тартым да туһаайаат ытан хабылыннарбытым. Куобах өс киирбэх төбөтүн оройунан төкүнүйэ түспүтэ. Ким ытта? – диэбитэ кини. Булчут саха Протопопов, дэспиттэрэ табаарыстарым. Туохха ыттын диэбиттэригэр – харахха да табыллыбатаҕа буолуо диэн хоруйдаабытым. Ылан көрбүппүт чэчэгэин тэһэ көппүт этэ.

Биһиэхэ ытар киһи наада. Онон Протопоповы “тыл” ыларга ойбоһос ойуур бөлөххө анаарыҥ, бастарын быктарбат гына ытыаҕа, диэн подполковник Черных бирикээстээбитэ. Онон мин бастайааннай ойбоһос бөлөххө анаммыппын билбитим.

1943 сыллаах сайын 114-с оһуобай штурмовой биригээдэ фронт линиятын кэрийэ сылдьан өстөөх инники кирбиитин тобута көтөн кииртэлээбитэ, разведчиктар сүтүгэ суох тийбиппит. Пехотаҕа санаттан сана күүстэр кэлэн испиттэрэ.

Балаҕан ыйын 15 күнүгэр Колосса дэриэбинэ анныгар өстөөх күүскэ бөбөргөтүммүт этэ. Сорудах кытаанаҕа. Оборонаны тобо көтөн киириигэ бирикээс кэлбитэ. Биһигиттэн 200-кэ метр ыраах сиргэ үтэн киирбит үрдүк тумулга өстөөх дзота баара көстүбүтэ.

Халлаан суһуктуйа сырдаан, сырдык харанга былдьаһан, иһиттэн инсэлээх санныыар күлүк түспүтэ.

Дураа курдук уһун сырдык уот өрө сурулаан тахсан төбөтүн оройунан таннары хойуостанан түспүтэ – ити атаакаҕа туруорар сигналлара. Биһиги икки өттүбүтүнэн “Ураа” хаһытаабытынан, хотоһос курдук тобо анһан, пехота турбута. Өстөөх окуопатыгар чугаһыахча буолан истэхтэринэ пулемёт уотунан көрсүбүттэрэ.

Чочумча буолаат фашистар сытар бөбөргөтүнүүлэрин көрбүтүнэн, сыыры таннары биһиги танкаларынан бокуойа суох ыта-ыта иннилэрин диэки хаамсыбыттара. Танкаларынан күлүктэнэн “ураа” хаһытаабытынан

биһиги эмиэ сырсыбыппыт. Бокуойа суох утары уоту аспытара. Биһиги биир танкабыт тимир тиһиликтэрин быһа ытан кэбиспиттэрэ. Таанкистар люк иһиттэн ыстанан тахсыбыттарыгар уолуйбут немецтэр землянка иһигэр симиллибиттэрэ.

Танкистары кытары саба түһэн уонча немеци билиэн ылбыппыт. Ити күн пехотаттан 700-кэ киһи стройтан туораабыта. Разведчиктар ыар сүтүкпүтүнэн сержант Борисов буолта. Колосса дэриэбинэни ылаары хас да күннээх кыырыктаах кыргыһы салҕанан барбыта.

Биһиги сорох танкаларбыт урусхалламмыттара, атыттарга өстөөхтөр бөбүргөтүнүүлэрин тобо көтөн киирэннэр улахан сүтүгү-аймааһыны таһааран геройдуу охсуһан төннүбэтэхтэрэ.

Разведчиктартан тутуһан туран кыргыһыга сержант Кысынов, саллаат Алланазарчук хорсуннук охтубуттара, төрдүөйэх эрэ хпаалбыппыт.

Өстөөх элбэх техникатын уонна саллаатын сүтэрэн, кыргыһа-кыргыһа чугуйарга күһэллибитэ. Обороналанар кыабы биэрбэккэ, отучча километры иннибит диэки барбыппыт. Киһи хараба ыларын тухары киэн нэлэмэн хонууга киирбиппит. Онно улахан хаан тохтуулаах кыргыһы буолан ааспыта.

Хааман иһэн хаппыт суухарыыны үссэнэрбит. Ардаабыта хас да хоммут буолан танаспыт дэлби сытыйбыта, эбиитин бачыынкаларбыт уллуннара көтүллэн, үгүстэрбит санитаркалартан биинтэ ыланнар бааналлара. Ырыы-сылайыы барда, ону хаан тохтуулаах сэрии олох да биллэрбэтэбэ.

Тумус ойууру эргийэн, илин түһэр буор айан суолугар кэлэн тохтуу биэрбиппит. Иннибитигэр улахан дэриэбинэ көстөрө. Чугаһаан чуннаан көрбүппүт да, фаашистар туох күүстээхтэрин, төһө элбэхтэрин билэр түгэн кэлбэтэбэ Дэриэбинэбэ болҕомтону уурбакка

эрэ штабка тута биллэрбиппит уонна суол устун хоту барбыппыт. Иннибитигэр үрдүк кырдал көстүбүтэ. Онно фашистар обороналана сыталларын билбиппит.

Биһиги, үс разведчик, кыракый бөлкөй талахха сырсан киирээт кэтэһэн сыттаһытына эмискэ аттыбытыгар снаряд эсттибитэ. Мин икки чугас доботторбун күн сириттэн матарбыта. Миэхэ ыксал суоһаабыта, соботобун хаалбыттым. Талах унуор бааһына кытытынан түөрт фашист саллаата автоматынан ыта-ыта, хаһытаһа-хаһытаһа иннилэрин диэки баран иһэллэрэ Миигиттэн 50-ча хаамыы сир этэ. Соботох бэйэбэр түөрт түбэстэ дии санаан, автомат уотунан куппутум. Сөппүтүн ылыбыт диэбиттии нукус гына түспүттэрэ. Ханас өттүбүнэн фашистар үөрдэрэ тобо ааннаан субу тыыннаахтыы тутан ылыах курдук иһэллэрэ. Бааһынаны туораан, талахха куоппутум. Биһиэннэрэ биир максим пулемёту бырахпыттар. Эргитэ тардаат кэтэһэн сытым.

Бааһына ортотугар тахсан кэллилэр. Олус элбэхтэр. Иннилэрин хоту автоматынан ытыалыыллара. Уна уһуктан кэккэлэччи хатайдаан пулемёт уотун аһаппын кытта үрүү-тараа түспүттэрэ, сылбах курдук сыппытгара. Өр өтөр буолбатаһа, лентам бүтэн иккиспин уктубутум. Ойуур иһиттэн “тигр” диэн аатырдар танкалара мин диэки ыта-ыта суостаах баһайытык ньирилээн иһэрэ. Ойовоспор бадараанга түспүт снаряд эстибэтэбэ, ол түгэннэ куотан талах иһигэр киирбитим. Өстөөх кэннибиттэн ыган кэлбитэ.

Ити талахха бэйэм сүүрбэччэ саллааппар кэтиллэ түспүтүм. Бааһырбыт саллааттан автоматын ыламмын ытыаласпытынан барбытым. Хойуу талаһынан сөрөнөн, суол кытытытын былдыһан, отучча өстөөх саллаатытгар кэтиллэ түһээт, автомат уотун аспытынан барбыппыт. Биһиги элбэх сүтүгү ылан төгүрүктээһинтэн тахсыбыппыт.

Кыргыны кэннитэн штурмовой биригээдэбит расформировкаланан 132-с гвардейской-стрелковой дивизияға бэриллибиппит. Старшай лейтенант Скоковтын иккиэ буолан дивизия полковой разведкатыгар барбыпыт.

Сэри суостаах сылларыттан эргиллэн, төрөөбүт дойдубутугар кэлэммит күүспүт кыайарынан үлэли-хамсы сылдыабыт. Ааспыт бойбуой суолларбытын умнубаппыт. Сэри эрэин-кыһалбатын билбит буоламмыт “сэри буолбатын, хаан тохтубатын” - диэн этэн тураммыт бэйэбит үлэбитинэн эйэ дьыалатын бөбөрөгүһэбит.

*Е.Протопопов, Аға дойдуну көмүскүүр
Улуу сэри кыттылааға “Ленин суола”, 09.05.1967.*

**Егор Григорьевич олоһун салгыыр оҕолоро
уонна сиэннэрэ:**

*Григорий Егорович
(1954-1982)*

Фёдор Егорович

Ольга Егоровна

Протопопов Григорий Егорович

Гриша 1954 сыл төрөөбүтэ. 1972 сыллаахха Хамафатта орто оскуолатын 8 кылааһын бүтэрэн, СПТУ-2 үөрэнэн тракторист идэтин ылбыта. Ильина Елена Гаврильевна кэргэн ылан 3 уолламмыттара.

Советскай Армияҕа Забайкальскай байыаннай уокурукка пограничной часка сулууспалаабыта. Онно байыаннай уокурук хорун солиһа этэ. Дойдутугар төннөн кэлэн трактористаабыта, биригэдьиридээбитэ. 1982 сыл үлэлии сылдьан оһолго түбэхэн өлбүтэ.

Протопопов Григорий Егорович уолаттара:

62725

Протопопов Егор Григорьевич 11.12.1976 с. Никольскайга төрөөбүтэ. 1995-96 сылларга Дьокуускай куоракка “Батальон армейской милиции” диэнгэ сулууспалаабыта. 1997 сылтан ОМОН МВД РС үлэлиир. Билигин отделение командира. Дагестан, Чечня, Ингушетия республикаларыгар 10 төгүл бойобуой командировкаларга сырытта. “Ветеран боевых действий” буолбута. Сулууспатынан уонна сэриигэ кыттытынан элбэх бойобуой наһараадалардаах. 2012с. ЯГСХА юридической факультеттын бүтэрбитэ

Намская ЦБС
РС(Я) ФАБ

Протопопов Григорий
Григорьевич 29.11. 1980 с.
Никольской нэһилиэгэр
төрөөбүтэ. Оскуоланы бүтэрээт
Армияҕа сулууспалаабыта.
Аҕыйах ыйынан Чечня
сэриитигэр ыппыттар. Онно
тийэн разведкаҕа түбэспит.
Чечня сэриитин саамай
уотугар сылдыбыта. Армияттан
кэлэн баран “Ветеран боевых
действий” ааты ылбыта.

Тутуунан дьарыктанар. 2004 сыллаахха кэргэннэммитэ.
Айталиана Станиславовналыын икки кыыс оҕолоохтор:
Милена уонна Каролина.

Протопопов Александр Григорьевич 15.06.1978
сыллаахха Никольскайга төрөөбүтэ. ИП, тутууга
үлэлиир Кэргэннээх, 3 оҕолоох. Наталья Николаевна
детсадка поварынан үлэлиир. Уолаттара Хамаҕатта орто
оскуолатыгар Коля 11, Федя 7-с кылаастарга, кыыстара
Алиса 6-ка үөрэнэллэр. Алиса туйгун үөрэнээччи.
Уолаттар бокса секциятыгар дьарыктаналлар, элбэх
күрэхтэһиилэргэ кытталлар. Алиса ыллырын
сөбүлээн, ырыа куруһуогар сылдыар.

Протопопов Фёдор Егорович

Федор 29.12.1957с. төрөөбүтэ. 1974 сыл Хамаҕатта орто оскуолатын бүэрбитэ. 1977 сыллаахха ГПТУ-1 үөрэнэн слесарь-сантехник идэтин ылбыта. “Комсомольской” сопхуоска МЖФ биригээдэтигэр сантехнигынан үлэлээбитэ. Онтон 1981 сылтан Никольской биригээдэтигэр сылгыһыттаабыта. 1997 сылтан “Сыдыан» бааһынай хаһаайыстыба тэринэн үлэлиии сылдыар 2000 сыл” Үтүө дыыала» бэлиэнэн бэлиэтэммитэ. 2012 сылтан “СР тыатын хаһаайыстыбатын туйгуна” бэлиэ хаһаайына. Кэргэннээх, үс оҕолоох.

Улахан уоллара Филипп Фёдорович мастер-ювелир идэлээх. Кыыстара Протопопова Ангелина Фёдоровна АГИИК-ка 3 курска үөрэнэр.

Валя 11-с кылаас үөрэнээччитэ.

Борисова Ольга Егоровна

Ольга 13.08.1959 с. төрөөбүтэ. 1976 сыллаахха Хамаҕатта орто оскуолатын ситиһиилээхтик бүтэрэн”. Оскуола, производство, үрдүк үөрэх» диэн ынгырыынан кылааһынан Никольской биригээдэтигэр үлэлиии хаалбытгара. 1981 сыл Благовещенской тыа хаһаайыстыбатын институтугар үөрэнэ киирэр. Онтон

Подписано в печать 06.05.2014 г. Формат 60x84 1/16.

Гарнитура "Times Sakha Unicode".

Печ. л. 2,25. Тираж 30 экз. Заказ № 17

Отпечатано в агентстве "Платина"

г. Якутск, ул. Короленко 28, офис 64

Телефон: 89142327119